

Крупський І. В. Національно-патріотична журналістика України / І. В. Крупський. – Львів: Вид-во Світ, 1995. – 184 с. 3. Коваленко Г. О. Державна дума / Г. О. Коваленко // Рідний край. – 1906. – Ч. 25. – С. 10–11. 4. Чикаленко Є. Х. Спогади (1861–1907) / Є. Х. Чикаленко. – К.: Темпора, 2011. – 504 с. 5. Лисенко О. В. Роль преси у формуванні української національної / О. В. Лисенко. – К.: Вид-во "Наукова думка", 2000. – С. 150. 6. Дмитрієв М. А. Вибори до Державної Думи / М. А. Дмитрієв // Рідний край. – 1907. – Ч. 5. – С. 2. 7. Дмитрієв М. А. В справі виборів до Державної Думи / М. А. Дмитрієв // Рідний край. – 1906. – Ч. 9. – С. 12. 8. Чижевський П. В. З Державної Думи / П. В. Чижевський // Рідний край. – 1906. – Ч. 26. – С. 9. 9. Гутковський В. В Українська журналістика Наддніпрянщини (друга половина XIX ст. – 1920 р.) / В. В. Гутковський. – Львів: Вид-во Світ, 2001. – 131 с. 10. Грінченко Б. Д. Тяжким шляхом: Про українську пресу / Б. Д. Грінченко. – К.: Друкарня 1-ої Київської Друкарської Спілки Трьох свят. – 1912. – 96 с. 11. Пчілка О. В Державній Думі / О. Пчілка // Рідний край. – 1909. – Ч. 30. – С. 2. 12. Семенко С. В. Журнал "Рідний край" (1905–1916) – перший легальний друкований орган національної періодики Наддніпрянської України початку XX століття / С. В. Семенко. – Полтава: Вид-во РІК, 2005. – 444 с. 13. Шраг І. М. Посол до першої Думи М. Онацький / І. М. Шраг // Рідний край. – 1907. – Ч. 18. – С. 6. 14. Пчілка О. Відкриття думи / О. Пчілка // Рідний край. – 1908. – Ч. 3. – С. 2. 15. Животко А. П. Історія української преси / А. П. Животко. – К.: Вид-во Наша культура і наука, 1999. – 368 с. 16. Коваленко Г. О. Царський Маніфест / Г. О. Коваленко // Рідний край. – 1906. – Ч. 5. – С. 5.

Ирина Кучернюк

**РАБОТА АВТОРСКОГО КОЛЛЕКТИВА ЖУРНАЛА "РИДНЫЙ КРАЙ"
В ОПИСАНИИ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ
УКРАИНЫ 1905–1907 ГГ.**

На основе анализа статей журнала "Ридный край" проведены исследования жизни украинцев (1905–1907 гг.). Описано роль журнала в защите национальных интересов украинского народа в области общественной и политической жизни. У авторского коллектива периодического издания была собственная позиция на то, каким должны быть общественное и политическое развития страны и на место Украины в тех процессах, которые осуществлялись в российском обществе. Статьи, опубликованные в "Ридному краю", сыграли важную роль в формировании политических взглядов украинцев.

Ключевые слова: журнал "Ридный край", авторский коллектив, Украина, общественно-политическая жизнь, национальные интересы.

Irina Kuchernyuk

**SOCIAL AND POLITICAL LIFE OF UKRAINE IN 1905–1907
ON THE PAGES "RIDNIY KRAY"**

Analyzing "Ridnyy Kray" magazine articles author investigates social and political life of Ukrainians (1905–1907). The role of magazine is shown in defending of national interests of the Ukrainian people in the spheres of public and political life. The author collective of magazine had the clear position in views on main directions of social and political development of country and the place of Ukraine in those processes which took place in Russian society. Articles published in "Ridnyy Kray", played a significant role in the development of Ukrainian political views.

Key words: magazine "Ridnyy Kraj", authors, Ukraine, social and political life, national interests.

УДК 94 (497.1) "1914":070

Світлана Чернік

**АВСТРО-СЕРБСЬКИЙ КОНФЛІКТ 1914 Р.
У ВИСВІТЛЕННІ ГАЗЕТНОЇ ПЕРІОДИКИ УКРАЇНИ**

У статті на основі матеріалів газетних видань України розкриваються події у Сербській державі у червні-липні 1914 р. Досліджено зміст публікацій київських, одеських, харківських та інших регіональних газет й викладено позицію цих видань щодо австро-сербського конфлікту, який став приводом для початку Першої світової війни. Особлива увага приділена статтям про загострення відносин між Австро-Угорською імперією і Сербським королівством та переростання їх дипломатичного протистояння у війну. Визначено роль кореспондентських репортажів у висвітленні австро-сербського зіткнення на Балканах.

Ключові слова: Сербія, Австро-Угорська імперія, війна, газетні видання України, кореспондент.

Перемога Сербії у Другій Балканській війні 1913 р. значно зміцнила її позиції у регіоні та поставила на порядок денний питання про об'єднання усіх історичних сербських територій, зокрема й тих, що перебували у складі Австро-Угорської імперії, у межах єдиної балканської держави. Проте, цей процес ускладнювався економічним становищем Сербії, яке значно погіршилося через ведення війн. Отримані урядом кредити повністю витрачалися на покриття попередніх боргів. Нестабільна ситуація у державі призвела до загострення відносин між політичними партіями у парламенті (скупщині).

Окрім того, в Сербії на початку XX ст. відбувалося перманентне протистояння військових із урядом. Таємний союз "Чорна рука", незважаючи на позицію влади, виступав за продовження активної боротьби за возз'єднання сербських земель. Націоналістичне об'єднання самостійно вело боротьбу проти Австро-Угорщини, як держави, під владою якої перебувала частина сербських областей. Така діяльність союзу стала підставою для його воєнних акцій, скерованих проти австрійського уряду в 1914 р. та вбивства 28 червня 1914 р. у Сараєво членом організації "Млада Босна", сербським студентом Гаврилом Принципом спадкоємця престолу Австро-Угорської імперії ерцгерцога Франца Фердинанда. Ця подія сколихнула світову громадськість. Періодичні видання розмістили на своїх шпальтах інформацію про трагедію на Балканах. Газети, що виходили на території підросійської України, зокрема "Киевлянин", "Киевская мысль", "Южная копейка", "Южный край", "Рада" також оперативно відслідковували розвиток австро-сербського конфлікту 1914 р., що перетворився у липневу кризу й початок Першої світової війни.

Проблемам протистояння між Австро-Угорщиною і Сербією та подальшого загострення дипломатичних відносин у Європі напередодні Першої світової війни присвячена значна кількість праць учених-істориків. Зокрема, слід відзначити роботи Є. Кострикової [1], Д. Брикова [2], І. Богомолова [3], С. Воронкової [4], Б. Котова [5], у яких одним із джерел досліджень виступала преса Російської імперії. Зокрема, монографія Є. Кострикової є вагомим науковим доробком, у котрому здійснено вивчення діяльності кореспондентів газет Російської імперії 1907–1914 рр., принципів відбору необхідної інформації, механізмів взаємодії державних органів із редакціями видань, шляхів формування громадської думки необхідної для офіційної влади [1]. Історики Д. Бриков, І. Богомолів та С. Воронкова у своїх публікаціях більше уваги приділили аналізу змісту преси та виявили особливості у висвітленні подій червня-липня 1914 р. у газетах "Речь" "Русское слово", "Утро", "Русские ведомости" тощо.

Однак газети, що друкувалися у підросійській Україні не стали об'єктом окремого дослідження. У зв'язку з цим автор робить спробу проаналізувати матеріали газетних видань України із метою розкрити уявлення тогочасного суспільства про перебіг подій напередодні Першої світової війни, а саме австро-сербський конфлікт у червні-липні 1914 р.

Австро-Угорська імперія негативно сприйняла політику Сербської держави початку XX ст. щодо об'єднання її історичних територій та використала убивство спадкоємця австрійського престолу Франца Фердинанда як привід для розпалювання конфлікту із Сербією. 23 липня 1914 р. Австро-Угорщина висунула ультиматум Сербській державі, за яким остання, без надання жодних доказів, обвинувачувалася в організації вбивства ерцгерцога Франца Фердинанда та посяганні на монархію Габсбургів. Газети України одразу надрукували текст цього документу. Австрійська влада висунула наступні вимоги Сербії: припинення будь-якої пропаганди, яка провокувала б ненависть та презирство до Австро-Угорської монархії; закриття товариства "Народная Одбрана" та інших націоналістичних організацій; корегування сербської системи освіти для запобігання розповсюдження антиавстрійських настроїв; співпраця із австрійсько-угорськими органами у справі придушення революційного руху, скерованого проти територіальної цілісності Австро-Угорської імперії; проведення судового розслідування убивства австро-угорського спадкоємця престолу за участю австрійських представників; арешт усіх винних у транспортуванні зброї через сербський кордон до Боснії та інших організаторів убивства ерцгерцога [6, с.2].

Для надання офіційної відповіді Австро-Угорщині Белграду надавалося 48 год. За повідомленнями газет України, австрійська преса намагалася виправдати різку форму ультиматуму Сербії загрозливим впливом великосербської ідеї на цілісність Габсбурзької монархії. У одній із віденських газет відзначалося: "Жодна держава не може пожертвувати своїм авторитетом, життям високопоставлених осіб, спокоєм та економічним піднесенням фанатизму руху, який має кінцеву мету відторгнення від цієї держави частини її провінцій й прагне до цієї мети, використовуючи усі засоби" [6, с. 2].

Згідно з інформацією харківської газети "Южный край", громадськість Белграду сприйняла австрійський ультиматум як оголошення війни Сербії, оскільки документ не передбачав можливості переговорів між конфліктуючими сторонами [6, с. 2]. Сербська влада мала або прийняти, або

відхилити його. У разі відмови Австро-Угорщина погрожувала розривом дипломатичних відносин. Белградська преса натомість заявила, що прийняти умови, які передбачали втручання іноземної держави у внутрішньополітичні справи Сербії, було неможливо. У київській газеті "Южная копейка" інформувалося про те, що сербський уряд заявив про ймовірність прийняти лише частини австрійських вимог юридичного й судового характеру, але не політичного та пропонував розглянути міжнародним арбітражем австро-сербський конфлікт [7, с. 1]. Проте Австро-Угорщина через наполегливість німецького імператора Вільгельма на різких діях щодо Сербії не була зацікавлена у мирному розв'язанні проблеми [7, с. 1]. Таким чином, австрійський уряд уже при формулюванні своїх ультимативних вимог до Сербії розраховував на їх відхилення. Згодом голова уряду Сербії Н. Пашич, під час одного з виступів у скупщині, надрукованому в газеті "Киевлянин", заявив, що Австро-Угорщина використала злочин у Сараєво як привід до війни із Сербською державою, "коли стало неможливим придушити національні прагнення інших держав" [8, с. 5].

Українська газета "Рада" до останнього моменту сподівалася на мирне врегулювання конфлікту та відповідну дипломатію близьких до Австрії та Сербії країн [9, с.1–2]. Редакція цього видання слушно вважала, що війна для Сербії не обіцяла нічого доброго, оскільки для маленької держави буде важкою, а претензії Австрії лише зростатимуть [10, с.3]. Разом із тим, з оптимізмом відзначалося, що навіть захоплення Белграду не означатиме переростання конфлікту у загальноєвропейський. Однак у іншій статті кореспондента газети "Рада", котрий підписував свої статті криптонімом "С.Ч.", вказувалося на хиткість встановленої у Європі рівноваги, оскільки вона підтримувалася на фальшивих терезах, яким достатньо й макового зернятка для їх порушення [11, с. 2].

Слід відмітити, що в умовах майже фактичного розриву дипломатичних відносин з Австро-Угорщиною, Сербія готувалася до війни. Уряд Н. Пашича вирішив дозволити австрійським військам зайняти Белград, сподіваючись спровокувати цим втручання Європи у австрійсько-сербське протистояння [6, с.2]. Заздалегідь, зі столиці, були вивезені до тимчасової резиденції сербської влади у місті Крагуєвац усі державні цінності та документація [7, с.1]. У країні розпочалася загальна мобілізація. Аналіз матеріалів періодики України дозволяє визначити стан підготовки армій ворогуючих країн. Ґрунтовний матеріал із характеристикою збройних сил Австро-Угорщини та Сербії знаходимо у газетних виданнях. Так, у статті "Бойові сили Австро-Угорщини та Сербії" газети "Южный край" відзначалося про чисельність військ ворогуючих сторін [12, с.3]. Згідно із підрахунками автора публікації, в Австро-Угорській монархії було 406390 солдатів, у разі додаткових мобілізаційних заходів їх кількість збільшувалася б ще на 5–6 %. Сербія у кращому випадку могла розраховувати на 150 тис. осіб. Окрім цього, Австрія мала переваги у дислокації армії, що давало їй можливість розпочати війни у двох напрямках одночасно та змусити відступити сербські війська [12, с.3]. Більш оптимістично оцінювали сили армії Сербії у редакції газети "Южная копейка", у якій нараховували близько 405 тис. сербських солдатів, проте це було все ж таки менше ніж у австрійців [7, с.1]. Нагадаємо, що війська Сербії мали краще оснащену артилерію та досвід ведення бойових дій у складних умовах гір й ущелин під час Балканських війн 1912–1913 рр. Важливою прерогативою Австро-Угорщини був значно більший матеріальний ресурс для ведення війни [7, с.1]. "Киевская мысль" додатково вказувала на відсутність у Сербії на Дунаї військових кораблів [13, с.1]. На нашу думку, газети України не давали однозначного висновку щодо переваг жодної зі сторін, тим самим надаючи право своїм читачам формувати власну думку щодо перспектив потенційної війни. Однак, згодом київське періодичне видання "Южная копейка" зауважило, що "бойова готовність сербської армії стоїть на висоті, котрій могла б позаздрити будь-яка з європейських армій" [14, с. 2].

14 липня 1914 р. міністр-президент Сербії Н. Пашич зустрівся із австрійським посланцем у Белграді, бароном Гислем, якому надав офіційну відповідь на ультиматум Австро-Угорщини [7, с.1]. Отримана сербська нота визнана віденським урядом незадовільною та сприймалася ним як відмова від виконання висунутих вимог, що призвело до розриву дипломатичних відносин між державами [7, с.1]. Уже 16 липня 1914 р. усі газети України надрукували термінове повідомлення про оголошення 15 липня поточного року Австро-Угорщиною війни Сербії, як зазначалося у телеграмі, "для захисту своїх прав та інтересів" [15, с.1; 16, с.1]. У свою чергу імператор Франц-Йосиф виступив із маніфестом до народів Австро-Угорської імперії, у якому закликав їх стати на захист держави: "Постійним викликом Сербії потрібно покласти край, щоб зберегти честь і гідність моєї монархії від збитків та позбавити її державний, економічний та військовий розвиток від постійних потрясінь...З огляду на це я змушений приступити до того, щоб силою зброї створити необхідні гарантії, котрі повинні забезпечити моїм державам внутрішній спокій та тривалий мир зовні" [17, с.3]. Уряд Сербії був готовий до таких подій та ще 13 липня 1914 р. оприлюднив прокламацію до сербського народу із гаслом боронити від ворога свою батьківщину [18, с.1]. Сербський королевич-регент Олександр Карагеоргієвич, який із 8 липня 1914 р. став правителем

держави, у зв'язку із хворобою короля Петра, також проголосив емоційну промову, у якій нагадував про хоробрість та патріотичність сербів, виявлених у попередніх війнах: "Покажемо ще раз, як серби можуть жертвувати собою за свою батьківщину та віддано захищати її від значно сильнішого та зухвалого ворога. Сербі захищайте усіма силами своє вогнище та сербське плем'я" [19, с.3; 20, с.3]. Заяви монархів Австро-Угорщини та Сербії, які надрукували у газетах України, ознаменували початок австрійсько-сербської війни. Із цього часу шпальти газет активно висвітлювалися перебіг подій та стан справ у балканському регіоні.

Дослідження матеріалів періодики України зазначеного періоду свідчить про те, що населення Російської імперії сприйняло новину про оголошення війни Сербії із обуренням. За інформацією редакції "Южного края", у Петербурзі, біля сербської місії, організовано велику маніфестацію із проголошенням вітальних гасел на адресу сербів [21, с. 3]. Офіційна влада Росії також підтримувала позицію населення. Згідно із повідомленнями у газеті "Киевская мысль", в указі імператора Миколи II зазначалося, що "ми стоїмо на порозі між миром та війною... бо ніколи ще не було настільки серйозного моменту..." [22, с.1]. Російська влада, розуміючи усі наслідки війни між Австрією та Сербією, розпочала мобілізацію власних армії та флоту. Внаслідок чого 20 липня 1914 р. Німеччина висунула Російській імперії ультиматум – припинити військову підготовку. Відмова російської влади виконати цю вимогу викликала відповідну заяву німецького уряду про оголошення війни Росії, про що повідомили газети [23, с.3]. Уже 25 липня 1914 р. телеграми Петербурзького телеграфного агентства надрукували інформацію про початок війни Росії із Австро-Угорщиною [24, с. 2]. Одночасно німецькі війська розпочали наступ на Бельгію та Францію, що спровокувало виступити на їх захист Великобританію. Бойові дії двох військово-політичних блоків Антанти та Троїстого союзу підтвердили початок Першої світової війни.

Шпальти усіх газет України, зокрема, "Киевлянин", "Киевская мысль", "Южная копейка", "Южный край", "Киев", "Одесский листок", "Одесские новости", "Рада" заповнили численні телеграми, повідомлення, статті про початок боїв на фронтах війни [25; 26]. Окремі редакції газет України у 1914 р. скерували власних воєнних кореспондентів на Балкани для більш повного інформування українських читачів про події австро-сербської війни. Виявлена нами значна кількість газетних публікацій про події на Балканах, центром яких стала Сербія, дозволяє стверджувати про існування підвищеного інтересу української громадськості до долі балканських народів.

Таким чином, локальний конфлікт, який виник між Австро-Угорщиною та Сербією, був використаний великими державами як привід до війни, яка мала реалізувати їх геополітичні плани. Російська імперія та її населення виступили на підтримку сербського народу. На сторінках газетних видань України детально розкривався перебіг подій австрійсько-сербської війни, на фронті якої від редакцій були відряджені спеціальні військові кореспонденти, котрі інформували українських читачів про стан справ у балканській державі.

Список використаних джерел

1. Кострикова Е. Г. Русская пресса и дипломатия накануне первой мировой войны, 1907–1914 / Е. Г. Кострикова. – М.: Изд. центр ИРИ, 1997. – 175 с.
2. Брыков Д. С. Русская либеральная пресса о взаимоотношениях стран Антанты и тройственного союза накануне Первой мировой войны: по материалам газет "Речь" и "Русские ведомости": дисс ... канд. истор. наук: 07.00.02 / Д. С. Брыков. – Санкт-Петербург, 2008. – 219 с.
3. Богомолов И. К. Сараевское покушение 28 июня 1914 г. и его последствия в освещении русской печати / И. К. Богомолов // Исторические, философские, политические, юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2014. – № 2 (40). – Ч. 1. – С. 31–35.
4. Воронкова С. В. Русская пресса и дипломатия накануне первой мировой войны, 1907–1914 / С. В. Воронкова, Е. Г. Кострикова // Вопросы истории. – 1999. – № 1. – С. 173–174.
5. Котов Б. С. Газета "Речь" в дни июльского кризиса 1914 года / Б. С. Котов // История: к столетию Первой мировой войны. – 2014. – № 1. – С. 9–16.
6. Ультиматум. Решение Сербии // Южный край. – 12 июля 1914. – С. 2.
7. Возможность войны // Южная копейка. – 14 июля 1914. – С. 1.
8. Киевлянин. – 24 июля 1914. – С. 1.
9. Австрия і Сербія // Рада. – 15 июля 1914. – С.1–2.
10. Війна. Шанси війни й згоди // Рада. – 18 июля 1914. – С. 3.
11. С.Ч. Австро-сербська війна / Ч. С. // Рада. – 17 июля 1914. – С. 1.
12. Боевые силы Австро-Венгрии и Сербии // Южный край. – 15 июля 1914. – С. 3.
13. Австрийская дунайская флотилия // Киевская мысль. – 17 июля 1914. – С. 1.
14. Боевая подготовка Сербии [Повідомлення] // Южная копейка. – 20 июля 1914. – С. 2.
15. Война // Южный край. – 15 июля 1914. – С. 1.
16. Война // Киевская мысль. – 16 июля 1914. – С. 1.
17. Манифест Франца Иосифа // Киевская мысль. – 17 июля 1914. – С. 3.
18. Прокламация сербского правительства // Киевская мысль. – 17 июля 1914. – С. 1.
19. Манифест Сербского королевича // Южная копейка. – 20 июля 1914. – С. 3.
20. Манифест королевича Олександра // Рада. – 26 июля 1914. – С. 3.
21. Манифестации // Южный край. – 17 июля

1914. – С. 3. 22. Киевская мысль. – 17 июля. – С. 1. 23. Германия объявила войну России // Киевская мысль. – 20 июля 1914. – С. 3. 24. На театре войны // Киевлянин. – 27 июля 1914. – С. 2. 25. Австро-сербская война // Южная копейка. – 19 июля 1914. – С. 2–3. 26. На русском театре военных действий // Южный край. – 16 августа 1914. – С. 2.

Светлана Черник

АВСТРО-СЕРБСКИЙ КОНФЛИКТ 1914 Г. В ОСВЕЩЕНИИ ГАЗЕТНОЙ ПЕРИОДИКИ УКРАИНЫ

В статье на основе материалов газетных изданий Украины раскрываются события в сербском государстве в июне-июле 1914 г. Исследовано содержание публикаций киевских, одесских, харьковских и других региональных газет и изложено позицию этих изданий относительно австро-сербского конфликта, который став поводом для начала Первой мировой войны. Особенное внимание уделено статьям об обострении отношений между Австро-Венгерской империей и Сербским королевством и перерастанием их дипломатического противостояния в войну. Определено роль корреспондентских репортажей в освещении австро-сербского столкновения на Балканах.

Ключевые слова: Сербия, Австро-Венгерская империя, война, газетные издания Украины, корреспондент.

Svitlana Chernik

AUSTRIAN AND SERBIAN CONFLICT OF 1914 AS COVERED BY NEWSPAPERS IN UKRAINE

The article deals with events in Serbia in June – July of 1914 as covered by the newspapers in Ukraine. The content of the newspapers published in Kyiv, Odesa, Kharkiv, and other regional cities has been well researched and their standpoint concerning the events of the Austrian-Serbian conflict which triggered the World War I has been also studied. A special attention has been given to growing animosity between Austro-Hungarian Empire and Serbia as well as the transformation of their diplomatic conflict into the war. The role of news reports in the coverage of the Austrian-Serbian clash in the Balkans has been also well established.

Key words: Serbia, Austro-Hungarian Empire, war, newspapers, reporter.

УДК 94(477+470.62/.67):050“1925/1932”

Юлія Готкова

УКРАЇНСЬКІ ДРУКОВАНІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ КУБАНІ ТА ДОНУ ПРО УКРАЇНІЗАЦІЮ В ПІВНІЧНО-КАВКАЗЬКОМУ КРАЇ (1925–1932 РР.)

У статті йдеться про 1925–1932 рр., коли друковані періодичні видання Кубані та Дону публікувалися українською мовою. Висвітлюється процес українізації преси у Північно-Кавказькому краї, а саме: виконання плану з перекладу преси на українську мову, матеріальна та організаційна допомога у випуску преси, забезпечення передплат газет. Характеризується вихід газет “Радянський станичник”, “Червоний прапор”, “Червона газета”, “Новим шляхом”, районних газет та їх діяльність.

Ключові слова: Північно-Кавказький край, українізація, “Радянський станичник”, “Червона газета”, “Новим шляхом”.

Українська преса під час проведення українізації в Північно-Кавказькому краї була однією зі складових у підтримці національно-культурного відродження українських мас, каналом інформування щодо ситуації в УСРР, розвитку освіти та науки, літератури та театру на Кубані та Дону.

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення такого завдання, як простеження еволюції розвитку української преси Північно-Кавказького краю у період “коренізації”.

На сьогоднішній день українські друковані періодичні видання Північно-Кавказького краю досліджені дотично, у багатьох авторів є низка неточностей. Аналіз останніх досліджень доводить, що низка дослідників, які висвітлювали до сьогодні окремі аспекти цієї проблеми, зокрема, С. Заремба [1], О. Терещенко [2–3], Д. Білий [4–5], О. Панченко [6], Н. Ламосова [7], Т. Хлинніна [8], розкрили розвиток української преси у контексті загального українізаційного процесу.

Оглядаючи наукове вивчення української преси на Північному Кавказі та Доні, маємо достатні підстави стверджувати, що матеріалів із цієї проблеми достатньо, однак єдиного дослідження, яке